

SOSYAL HİZMET MEVZUATININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ ve TEMELLERİ

İÇİNDEKİLER

- Giriş
- Devlet Yönetimi ve Yargının Yeri
- Hukukun Üç Temel Kavramı
- Toplumsal Düzen Kuralları ve Hukuk
- Mevzuat Nelerden Oluşur?
- Mevzuatın Alanlara Göre Sınıflandırılması
- Sonuç

- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
 - Hukukun toplumdaki vageçilmez yerini, temel kavramlarını ve boyutlarını görecek,
- Mevzuatın ne olduğunu anlayacak ve çeşitlerini tanıyacak,
- Mevzuatı sınıflandırabilecek,
- Sosyal mevzuat ile sosyal hizmet ve sosyal çalışma mevzuatı hakkında bilgi sahibi olacaksınız.

SOSYAL HİZMET MEVZUATI

ÜNİTE

1

GİRİŞ

Girişle birlikte ilk benimsenmesi gereken bilgi meslek ve uygulama ile ilgili mevzuat bilgisi olmadan meslek uygulamasının disipliner olamayacağı bilgisidir. Disipliner olmayan bir uygulama da meslek olamaz. Mevzuat bilgisi için de mevzuat bilgisine giriş önem taşıyacaktır.

Devlet yönetiminde üç temel erk bulunmaktadır. Bunlar;

1. Yasama erki: Yasama organı tarafından kullanılır;
2. Yürütme erki: Yürütme organı tarafından kullanılır.
3. Yargı erki: Yargı organları tarafından kullanılır.

Sosyal hizmet mevzuatı, konusu bu meslek alanlarında çalışan herkesin bilmezse mesleği uygulayamayacağı önemde bir konudur. Çünkü, öncelikle yargı alanında, aile mahkemelerinde, çocuk mahkemelerinde çalıştığınızı varsayalım; herhalde hukuksal kuralları bilmeden başvuru sahibine yardımcı olmak oldukça zor olacaktır. Sağlık alanında ve özellikle hastanelerin hasta hakları biriminde çalışanlar öncelikle hasta haklarını bilmek zorundalar ki bu insan haklarıyla başlayan mevzuat sürecidir. Çalıştıkları hastanenin yönetim düzeni, sağlık personeli ile hasta ilişkileri, ameliyat ve ilaç verme kuralları, yoksullara hangi yasanın hangi maddesiyle ücretsiz sağlık yardımları yapılabileceği gibi konuların hepsi sağlık mevzuatında yazar. Eğitim alanında çalışanlar, öğrenci öğretmen ilişkileri, okulda görev yapan rehber öğretmenin yasal çerçeve içinde neler yapması gerektiği, öğrencileri, öğretmenleri, rehber öğretmenlerin ve ailelerinin hakları gibi konuların hepsi mevzuat konusudur. Bunun gibi engelliler ve yaşlıların bakımı, kadın sorunları, sosyal güvenlik hizmetleri madde madde yazılı hukuk kuralları arasında yer alır. Bütün bunları bilmeden yapılacak herhangi bir mesleki çalışma kendiliğinden, günün estirdiği ruzgarlara uygun, anlık düşüncelere dayalı, duygusal kararlarla yapılmış bir çalışma olur ki böyle bir çalışma mesleki çalışma olmaz; hemen herkesin yapabileceği bir girişim olur. Mesleki çalışma planlı, programlı, düzenli ve ilkeli bir çalışmadır. Burada adı geçen ilkeler;

- a) Mesleğin etik ilkeleri
- b) Çalıştığı alanla ilgili olan hukuk kurallarına uyma konusundaki mesleki ilkelerdir.

Eğer üzerinde çalıştığı insanın, insani ve mesleki değeri adına bir hukuk kuralına uymakta zorlanan bir sosyal çalışmacının buna göre dayandığı mutlaka bir başka evrensel, ulusal ya da etik bir ilke vardır, ama mutlaka vardır. İlkesiz, kuralsız, düzensiz ve plansız yapılan hiçbir çalışma bir meslek elemanının çalışması olamaz. Meslek hukuksuz, hukuksuz da meslek olmaz. Hukuku özümsemiş ve çalıştığı meslek alanındaki mevzuatı iyi bilen bir meslek elemanı da en doğru, en nesnel (objektif), en akla uygun (rasyonel) mesleki çalışmasını başarıyla yürütebilecektir. Bu anlayışla hukuk konusunda bir görüş ve temel kazanabilmemiz için öncelikle hukukla ilgili temel kavramları iyice öğrenmeliyiz.

DEVLET YÖNETİMİNDE ÜÇ ERK KURAMI

Hukuk yazılı kurallardan oluşur. Bir irade tarafından yazılı olarak deklare edilir. Bu irade monarşilerde şah, padişah ya da kral; teokrasilerde papa ya da halife; otokrasilerde ve oligarşilerde despot bir yönetici; führer ve demokrasilerde

cumhurbaşkanı, başbakan ya da başkandır. Devlet yönetimi üç erkten, yani üç güçten oluşur.

1. Yasama erki (legislature)
2. Yürütme erki (executive)
3. Yargı erki (judicial)

Aslında birbirinden bağımsız olmak zorunda olan bu üç erk bir bütünlük içinde devlet yapısının işleyişini sağlarlar. Demokratik ülkelerde bu üç erkin birbirinden bağımsız işlemesi önemlidir. Buna güçler ayrılığı denir. Üç erkin de tek otoritenin elinde bulunduğu ülkelerde demokrasi olmaz. Demokratik model güçler ayrılığıdır. Yani, yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirini etkileme güçleri kullanılmayan, işlevlerini kendi başlarına yerine getirmeleri beklenen erklerdir. Yasama organı yürütmeden bağımsız hukuk düzenlemelerini yapacak. Yürütme hukuk düzeninin yasama organının çıkardığı mevzuata uygun olarak işlemesini sağlayacak, yasaları uygulamakla sorumlu olacak; yargı erki de anlaşmazlık durumunda kamu ya da özel hukuk demeden tam bir tarafsızlıkla yasaları hakkaniyet ve adalet duygusu içinde uygulayacak. Bunun sağlanması için de bağımsız olacak. Ancak pratikte yasama organını oluşturan milletvekilleri, iktidarı ele geçiren partinin milletvekilleri çoğunlukta olması gerektiğinden yasama işlevini de elbette iktidarın istekleri yönünde yapacaktır. Bu nedenle yasama ile yürütme arasında tam bir bağımsızlığın gerçekleşmesi düşünülemez. Bağımsızlık ilkesine özen gösterilmesi demokratik düzenin koşullarındandır. Böyle düşünmek gerekir. Ancak yargı için böyle bir yakınlık düşüncesi tarafsız yargı düzenini altüst edebileceğinden yargının bağımsızlığı çok daha önemli ve yaşamsaldır. Dolayısıyla hukuk kuralı yasama ile yürütme arasındaki bağımsızlığı vurgularken bir ölçüde bağlılığı da dile getirirler. Ancak yargıdaki bağımsızlığa özellikle vurgu yapılır. Yargı bağımsızlığı devlet tarafından güvence altına alınır Buna Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde de yer verilmiştir. (Md. 10) (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 2012).

Devleti oluşturan üç temel organlar:

1. Yasama organı parlamentodur. Türkiye’de TBMM.
2. Yürütme organı Bakanlar Kuruludur.
3. Yargı organı bağımsız mahkemelerdir.

Yasama organı, yani meclis, yani parlamento yasa yapma ve yürürlükteki yasaları kaldırma yetkisine sahiptir. Parlamentoyu oluşturan milletvekillerinin çoğunluk iradesine göre yasa yapılır, çıkarılır ve yürürlüğe girer. Türkiye’de parlamentonun resmi adı Türkiye Büyük Millet Meclisidir. TBMM Türkiye Cumhuriyetinin yasama organıdır. Yetkisini Türk milleti adına kullanır. Baş, TBMM başkanıdır. Üyeleri dört yılda bir yapılan genel seçimle gelmiş milletvekillerinden oluşur. TBMM 550 milletvekilinden oluşur.

Yürütme organı Bakanlar Kuruludur. Seçimle iktidara gelmiş parti tarafından oluşturulur. Bakanlar Kurulu, bakanlık sayısına var olan bakanlardan oluşur. Bakanlar Kurulunun başı başbakandır. Başbakanı, seçilmiş milletvekilleri arasından cumhurbaşkanı atar. Teamül olarak seçimlerden birinci parti olarak çıkmış partinin

başkanı, başbakan olarak atanır. Bakanlar Kurulunu başbakan oluşturur ve cumhurbaşkanına sunar. Cumhurbaşkanı tarafından onaylanır. Bakanlar Kurulu hukuk kurallarını uygulayarak ülkenin kamu hizmetlerinin yürütülmesini sağlar. Yürütme organının başı başbakandır.

Yargı organı bağımsız mahkemelerdir. Güçler ayrılığı konusunun en temel ve en duyarlı parçasıdır. Yasama ve yürütmenin etkisinde kalmazlar, denetimine girmezler. Yetkilerini Türk milleti adına kullanırlar. Yasama organlarınca çıkarılan yasaların ve türevleri olan tüzük ve yönetmeliklerin doğru uygulanmadığı durumlarda toplumsal düzenin sağlanması adına var olan yasalara dayalı olarak karar verirler. Resmi ya da özel boyutta insan-insan, insan kurum ya da kuruluş, kurum-kurum, kurum-kuruluş, insan-kamu, kamu-insan, ilişkilerinde ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözüm yerleridir. Yürütmeyi denetler. Yasalara dayanarak yurttaşların ve ülkede yaşayan her insanın haklarını korur. Yasalar önünde herkes eşittir. Verilen kararlar yazılı hukuk kurallarına göre alınır. Suç varsa ilgili yasalarda yer alan cezalar verilir. Türkiye’de kolluk güçleri başbakanlık otoritesi altında İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Türkiye’de kolluk kuvvetlerini kentlerde polis, kırsalda jandarma, özel durumlar için Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) ile Kamu Güvenliği Müsteşarlığı, gümrüklerde Gümrük Muhafaza, denizlerde Sahil Güvenlik, ormanlarda Orman Muhafaza'dır. Bunlar ulusal boyuttaki kolluk güçleridir. Bir de yerel boyutta kolluk güçleri bulunmaktadır: Geçici köy korucuları ve Belediye Zabıtası. Bunlar sokakta, toplumda ve ülkede asayişin sağlanmasından sorumludurlar. Kolluk güçleri suçluları izler ve yakalayıp adalete teslim eder. Yargı kararları Cumhuriyet başsavcılar ve bağımsız yargıçlar tarafından verilir. Bunlara uyulmasının sağlanması da kolluk güçlerinin işidir.

Yargı erkini mahkemeler tek başına temsil etmez. Bir de üst mahkemeler vardır. Anayasa'da yer alan özel yargı mercileri, askeri mahkemeler ve özel yetkili mahkemelerdir. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesi, Anayasa'nın yargı bölümünde yer verilen yüksek mahkemelerdir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay yine Anayasa'nın yargı bölümünde yer alan özel görevli iki kuruluştur.

Cumhurbaşkanı Cumhuriyet'in başıdır. Dolayısıyla devletin başıdır. En üst amirdir. Cumhurbaşkanı bu rolü ile yasamanın da yürütmenin de yargının da başı olarak kabul görür. İstedığı yere başkanlık eder. Savaş durumunda orduların da başıdır, başkomutandır. Savaş ilanına TBMM, yani yasama organı karar verir. Bu yetkileriyle Türk ulusunun ve toplumunun birliğini ve bütünlüğünü temsil eder. Cumhurbaşkanının görev süresi yedi yıldır.

HUKUKUN ÜÇ TEMEL KAVRAMI

Hukuk

Arapça'dan Türkçeleşmiş bir kavramdır ve hak sözcüğünün çoğuludur. Haklar demektir. Yani hukuk bir toplumda yaşayan tek tek tüm insanların, insanlarla birlikte kurumların, kuruluşların, kamu otoritesinin, yerel yönetimlerin, özel girişimin, ülkede yaşayan yabancıların, azınlıkların, sığınmacıların vb. haklarını belirler ve buna uyulmasını gözetir. Toplumdaki bireyden devlete kadar tüm tarafların arasındaki ilişkileri, hak ve adalet duygusuna uygun olarak düzenler. Böylece toplumun hakları doğar ve buna uyulmasını sağlamak, toplumun düzenini ve toplumsal düzeni sağlamak demektir. Türkçedeki karşılığı tüze demektir.

Hukuk yansızdır, yan tutmaz. Dayandığı temel kurallar adalet, hak ve eşitlik. Hukuk karşısında mesleği, statüsü, varlık durumu nasıl olursa olsun her insan eş değerdedir. Alışılmış deyişle, yargı karşısında cumhurbaşkanı ile işçi birbirine eşittir.

Örnek

•Hukukun yansızlığını, yargıcın nesnelliğini anlatan çok güzel bir fıkra vardır. Yargıç sırası gelen dosyayı önüne çekmiş ve çağırın bakalım demiş şu sanığı, kimmiş bakalım. Bu arada dosyayı okumuş. Kapıdan giren sanık bakmış ki babası. Beyninden vurulmuşa dönmüş. Baba ne yaptın diye seslenmiş, sesi titremiş, başı dönmüş, kalakalmış. Sonra kendisini toparlayarak davayı sürdürmüştü. Herkesin şaşkın bakışları altında babasına işlediği suçtan ötürü yasanın belirlediği en uygun olan cezaı vermiş. Dostları, ne yaptın demişler, babaya bu ceza verilir mi? Yap birşeyler, babandır, hafiflet cezasını, kurtar... Üzüntüden yıkılmış yargıç kendisini toparlayarak karşılık vermiş: "Bağrıma taş basarım, babam olsa asarım!"

Hukuk toplumda işleyiş kolaylığı bakımından ikiye ayrılır: Kamu hukuku ile özel hukuk. Kamu hukuku, devlet ile kamu kurumları ve alt birimleri ile yurttaşların ilişkilerini, ayrıca devlet kurum ve kuruluşları ile diğer devlet kurum ve kuruluşları arasındaki tüzel ilişkileri belirler. Anayasa hukuku, idare hukuku, mali hukuk ve ceza hukuku kamu hukukunun altında yer alır.

Özel hukuk, toplumsal düzenin sağlanması amacıyla kişiler arasındaki ilişkileri düzenler. Hukuka göre bir toplumda kişiler eşit haklara sahiptir. Her insan doğumla hukukun kendine sağladığı haklara sahip olur. Hak yetkinliğini kazanmış insana hukukta "kişi" denir. Toplumda bireyler ve şirketler öz iradelerine dayanarak özel hukuk konusudur. Medeni hukuk, medeni usul hukuku, borçlar hukuku, ticaret hukuku, icra ve iflas hukuku, devletler özel hukuku, özel hukukun altında yer alır.

Yaptırım (Müeyyide)

Hukuk yaptırımsız olmaz. Yaptırım, hukuk kurallarının uygulanabilmesi, yani hukuk kurallarına uyulmasının sağlanması için yasa koyucu tarafından belirlenmiş cezalardır. Yaptırım hukuku işletir, işlerli kılar. Yaptırımsız hukukun gücü olmaz, hukuk hukuk olmaz. Hukuku hukuk yapan yaptırımlardır.

Mevzuat (Tüzel düzenlemeler)

Hukuk ve yaptırım kavramlarından sonra mevzuat önem kazanır. Mevzuat olmazsa hukuk olmaz. Hukuk mevzuatla var olur, soluk alıp verir. Mevzuat, Arapça köken olarak mevzu sözcüğünün çoğuludur. Arapçada “-at” eki sonuna geldiği sözcüğü çoğul yapar. Mevzular demektir. Mevzu sözcüğü de Arapça’da vaaz edilenler demektir. Vaaz etmek koymak demektir. Bilirsiniz, camide yapılan vaazda da hoca bir şeyi vaaz eder. Yani, dine, Kur’ana, geleneklere dayalı olarak öğütlerde bulunur. Yani ortaya bir şeyler koyar. Görüldüğü gibi bu koymak masaya saksı koymak gibi somut anlaşılmalıdır. Bir görüşü, bir kararı, bir ilkeyi ortaya koymak anlamındadır. Dolayısıyla vaaz edilenler ortaya konulan düşünceler ve kararlar demektir. Vaaz sözcüğünün Türkçesi koymak ve konulandır. Vaazdan çıkan mevzunun Türkçe karşılığı konudur, konulandır gelir. Mevzuatın karşılığı da konunun çoğulu olacaktır yani konular. Yani hukukta kullanılan mevzuat yasama organı tarafından yazılı olarak konulan ilkeler, kurallar anlamını taşır. Çünkü çağdaş hukuk yazısız olmaz. (Bu arada mevzuat çoğul olduğuna göre mevzuatlar demek yanlıştır. Örneğin, adalet ile ilgili mevzuat dediğimiz zaman zaten çoğul olarak kullanmış oluyoruz.) Türkçe karşılık olarak tüzel düzenlemeler denebilir. Yasal düzenlemeler ifadesi sadece yasal düzenlemeleri, tüzel düzenlemeler tüm yazılı hukuk düzenlemelerini anlatır.

TOPLUMSAL DÜZEN KURALLARI VE HUKUK

Kısa bir an düşünelim. Toplumda düzen, yani toplumsal kurallar, yani bunların da en başında hukuk kuralları olmazsa o toplumda neler olabileceğini düşünebilir misiniz? Buna en basit örnek, trafik kurallarının olmaması durumunda trafiğin nasıl yürüyebileceğini düşünmeye çalışınız. Caddelerde karmaşa (kaos) yaşanır. Sadece trafikte değil, insanlar birbirlerine zarar verir, saldırır, döver, öldürür... Kuralsız, yani hukuk düzeni olmayan bir toplum düşünülemez. Kurallara herkesin uyması da genel düzeni sağlayacaktır.

Devlet otoritesi yasalarla koyulan kurallara uymayanlar için gene hukukun düzenlediği yaptırımları devreye sokar. Yaptırım (müeyyide), insanların, kurumların, hem kamu, hem sivil kanatların mevzuat hükümlerine uymaması durumunda kendisine verilen cezai önlemlerdir.

Hukuk çok genel bir kavramdır. Önce soyut bir kavram olarak, kurallarla işleyen bir toplum düzenini anlatır bize. *Her toplumda hukuk vardır.* Hukuk kuralları olmayan bir toplumsal düzen düşünemezsiniz. Çağdaş hukuk kuralları ve yazılı

Her toplumu tarih boyunca toplum dirliği içinde tutan farklı toplumsal düzen kuralları vardır:

1. Din kuralları
2. Ahlak kuralları
3. Görgü kuralları
4. Yazılı hukuk kuralları

hukuk düzeni getirilmeden önce de toplumsal düzen sağlanıyordu ve bunun için, genel olarak geçerli kökeni farklı başka kurallar vardı. Örneğin, *din kuralları* vardı. İslamda hukuk anlayışı fıkıh adı altında düzenlenmiştir. Fıkıh, “bir şeyin özüne vakıf olarak anlamak ve deliliyle birlikte bilmek” anlamındadır ve tarih içinde, İslam hukuku olarak gelişme göstermiştir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Fıkıh>). Bilindiği gibi İslamda ve diğer tüm tek tanrılı soyut dinlerde dinin toplumsal düzen için koyduğu kurallara uyulmamasının cezası cehemmen, ödülü cennettir. Ancak bunun yanında fıkıh bilginlerince koyulan dünyevi cezalar da toplumsal düzenin sağlanması için şart olmuştur. Fıkıhın kaynağı önce Kur’an, sonra hadisler ve din bilginlerinin Kur’anın yorumuna dayalı hükümleridir.

Örneğin, *ahlak kuralları* vardı. Tarihte, tarım toplumu öncesi yaşanan avcı ve toplayıcı toplumlar, içinde buldukları koşullar gereği ahlaka dayalı kurallar getirerek topluluklarının sürmesini ve gelişmesini sağlamışlardır. Bunlar da genel olarak töre adıyla adlandırılmıştır. Töre kuralları da avcı ve toplayıcı toplum düzenlerinin hukuk kurallarıdır. Bunların da yaptırımı vardı. Köyün ya da topluluğun güçlüleri ve yaşlıları tarafından uygun görülen ceza uygulanırdı.

Tarihte toplum düzenleri ana olarak önce avcılık ve toplayıcılık dönemi, sonra tarım toplumu dönemi ve sonra da sanayi toplumu dönemi olarak sıralanır. Tarihsel süreç budur. Bu nedenle hukuk kurallarını da bu düzene göre sıralamak gerekir; ancak din insanların ilk toplu yaşamaya başladıkları andan başlayarak ortaya çıktığı için ahlak ve din kuralları çıkış önceliği olarak birinci sırayı din kurallarına verir. Bundan hemen sonra ahlak kuralları toplumları pekiştiren kurallar olarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Din kuralları da tarım toplumu öncesinde taşta tapmak, ağaca, toteme, yer altına, yer üstüne, karanlığa, güneşe vb... maddi öğelerden yapılan ya da maddi öğelerde görülen Tanrı ile tarım toplumu ve sonrasında insan düşüncesinin ulaştığı aşamada inanmaya başladığı soyut tanrı dönemi (İslam, Hristiyanlık vb.) aşamalarında değişiklikler göstermiştir. Tarımsal üretimin başlaması ve buna bağlı olarak yerleşik düzene geçilmesi inanç kavramını da yaygınlaştırmış, gelişen toplum yapısına uygun olarak dinin koyduğu kurallar da yaygınlaşmış ve soyutlanmaya başlamıştır.

Hukuk normları yerine geçen ahlak ve din kurallarından sonra hem tarım toplumu döneminin sonlarında ve sanayi döneminin başlarında *görgü kuralları* ortaya çıkmaya başlamıştır. Çünkü insanlar daha çok sayıda, daha karmaşık ve gününe göre büyük kentlerde yaşamaya başlamış ve çocuklar, kadınlar, erkekler arasında toplumsal ilişkileri daha ince ve nitelikli hale getirmek için görgü kuralları gerekmiştir. Bunun yaptırımı din ve ahlak kurallarının yaptırımları kadar katı ve caydırıcı değildir. Görgü kurallarının yaptırımı ayıplamadır. Görgü kurallarına uymayan ayıplanır, kınanır.

Bilindiği gibi ilk yazılı hukuk kuralları M.Ö. 2050 yıllarında Mezopotamya’da Ur Kralı Nammu’nun ve arkasından gelenlerin M.Ö. 1930 ve M.Ö. 1870 yıllarında yazdıkları yasa kitaplarıdır. Sonra bunlar M.Ö. 1760 yıllarında Babil Kralı

Hammurabi tarafından bir sistem içinde geliştirildi, 282 madde olarak taşa yazıldı ve tarihin ilk yasaları olarak bugün Paris Louvre Müzesinde sergilenmektedir. Zaman içinde, hukukun yazılı olarak aynı ve benzer kurallar içinde yaygınlaşması olayı Roma devleti dönemlerinde ortaya çıktı. M.Ö. 452 yılında Roma'da genel suçlara ilişkin verimesi gereken cezalar maddeler halinde 12 fildişi levhaya yazılarak Roma'nın ana meydanına asılmış ve yargıçlar bu ortak kurallara uygun olarak yargılamaya başlamışlar. Buna 12 Levha Kanunları adı verilmektedir.

Yıllar içinde yerleşimler, yani, kentler, kasabalar, köyler zamanla hem sayı hem kapsam olarak daha fazla büyüdükçe otoritelerin koydukları kuralların o zamanın teknolojik düzeyiyle her tarafa aynı anda yayılması ve kabulü olanaksızdı. Her köyde, her farklı yerleşimde aynı ya da benzer suçlara farklı yaptırımlar görülüyordu. Her karar veren düzeyinde bulunan kişiler, kendi koşullarına, duygusal ya da çıkarsal yaklaşımlarına göre tavır alıyor, benzer olaylarda farklı cezalar uygulandığı gibi zaman zaman aynı suçları işleyenlerden farklı yerleşimlerde hiç ceza almayanlar da oluyordu. , Bu durumda aynı toplum içinde farklı yerleşimlerde farklı anlayışlarla toplumsal düzen kurulamıyor, toplumsal düzenin kurulmasında sürekli gedikler ve vicdani yaralar açılıyordu. Ortak bir hukuk anlayışı sağlanamıyordu.

Roma'da, M.Ö. 367'de kentleşme hızlandıkça Osmanlıdaki kadıların benzeri olan ve pretor adı verilen yargıçlar görev yapmaya başladılar. Her bir yerleşimdeki pretor birbirinden farklı kararlar alabiliyorlardı. Orta Çağ Avrupasında bu durumun toplumda yarattığı sorunlar görülmeye başlandıkça, her pretor (dinsel yargıçlar) benzer suçlara kendisine göre farklı hükümler verdikçe Vatikan'daki ana kilise (şimdiki Papalık makamı) şöyle bir karar verdi. Sık görülen suçların cezaları, yani yaptırımları Vatikan'da bir konsül (şura) tarafından tartışılarak belirlenecek, bu yaptırımlar *yazılı olarak* Avrupa'da tüm kiliselere yollanacak ve papazlar ceza verecekleri zaman bu yazılı kurallara uygun olarak ceza vereceklerdir; benzer suçlarda cezalar da birbirine uygun olacaktı. Orta Çağ'da at ve arabalarla bu işin ne denli zor olacağını tasavvur edebiliriz. Giderek süreç içinde baş kiliseye gelen her başka bir uyuşmazlık konusuna bir ortak ceza (ya da beraat) belirlenmiş, böylece yazılı hukuk kurallarının sayısı artmış, içerikleri daha ayrıntılı yazılmaya başlanmış; böylelikle de *yazılı hukuk kuralları* hem miktar olarak artmış hem Avrupa ortamında daha da yaygınlaşmıştır. Uzun bir tarihsel süreçte gelişen hukuk kurallarının yazıya geçirilmesi sürecine tarihsel nedenlerle Roma hukuku adı verilir. Bu süreçte kamu ve özel hukuk ayırımından başlayarak hukuk bugün kullanılan ana bölümlere ayrılmaya başlanmıştır. Kişi hukuku, aile hukuku, eşya hukuku gibi... Bugünkü Avrupa hukuk sisteminin temelini Roma hukuku oluşturmaktadır.

Bu uygulama tarihsel süreç içinde hukukun iki temel ilkesinin yerleşmesine yol açmıştır:

- a) Aynı suça aynı ceza verilmesi ilkesi, bunun için de
- b) bu yaptırımların yazılı olması ilkesi

Bu iki temel ilkedden birincisi hukukun ortak vicdanının doğmasına yol açmış; her hüküm verenin kişisel görüşlerine, duygularına, bilgi düzeyine ve eğilimlerine göre değil, bu yazılı kurallara uygun olarak hüküm vermesi ilkesi de çağdaş yazılı hukuk düzeninin başlangıcını oluşturmuştur.

Avrupa Orta Çağı'nın sonlarında, monarşik ve giderek demokratik parlamenter rejimlerin ortaya çıkması ve oturmasıyla yazılı hukuk kurallarının kilise tarafından oluşturulması modeli ortadan kalkmış, bunun yerine parlamentolarda farklı katılımcıların ortak tartışma ve kararları sonucu tüm ülkede aynen uygulanmak üzere yasa maddeleri hazırlanmaya, basılmaya ve zamanın daha ileri teknolojiyle ülkenin her tarafında hızla yürürlüğe girecek biçimde yaygınlaştırılmaya başlanmıştır.

Böylece, toplumsal düzeni sağlamak ve korumak amacıyla insanlığın ilk ortaya çıktığı ve bir arada yaşamaya başladığı zamanlarda görülmeye başlayan din ve ahlak kuralları yerlerini parlamentoların çıkardığı yazılı hukuk kurallarına bırakmış ve yansız ve nesnel bir hukuk nosyonu ortaya çıkmıştır.

Gerçi bugün tüm hukuk kuramcılarının kabul ettiği bir gerçek vardır. Hükümetler tarafından parlamentolar aracılığıyla çıkarılan tüm yazılı hukuk kuralları temellerini toplumdan alırlar. Toplumda düzeni sağlayan ve kolaylaştıran üç temel dayanak bulunmaktadır: Adalet duygusu, vicdan ve gelenekler. Bu üç temel, özellikle din ile adalet duygusuna çok büyük değer verdiği için, din ve ahlak vicdan işi olduğundan ve bu iki olgu, din ve vicdan, toplumdaki adalet duygusu, vicdan ve gelenekleri de yapılandırdığından, din ve ahlak kurallarının büyük izi ve etkisi bu üç yapı içinde de kendisini göstermektedir. Dolayısıyla hukuk da bu üç kaynaktan beslenir ve böylece din ve ahlak kurallarına da dayanmış olur. Din ve ahlak kuralları toplumlarda varlıklarını sürdürürken vicdanda, adalet duygusunda ve geleneklerde bıraktıkları birikimlerle çağdaş, güncel yazılı hukuk kurallarını da beslemiş olurlar.

Yazılı hukuk kuralları yargıçları keyfi ve duygusal verilmiş hükümlerden uzaklaştırır, yargılayanlar arasında ortaya çıkabilecek düşünce farklılıklarını en aza indirir, siyasal ve kişisel çıkarılara dönük karar almaları zorlaştırır. Halk dilinde "kara kaplı kitap" olarak ifadesini bulan yazılı hukuk kuralları yani mevzuat, adalet duygusuna, kamu vicdanına, geleneklere ve mantığa uygun ortak bir karar almanın adıdır.

MEVZUAT NELERDEN OLUŞUR?

Yazılı hukuk kuralları olarak konular, yani mevzuat, tek bir yasadan ibaret değildir. Başka yazılı hukuk kuralları da vardır. Şimdi bunları kural hiyerarşisine uygun olarak yukarıdan aşağıya doğru özetleyelim.

Yazılı hukuk kurallarının kaynakları toplumlarda tarihsel süreç içinde gelişmiş üç manevi kültür ögesidir:

1. Toplumdaki adalet duygusu
2. Vicdan
3. Gelenek ve görenekler.

Yazılı hukuk kurallarının kaynakları bunlardır.

Anayasa

Bunların en başında anayasalar gelir. Anayasalar en tepedeki, en genel mevzuattır. Onun altında yer alan tüm mevzuat anayasaya uygun olmak, onunla çelişmemek zorundadır. Anayasalar parlamentolarda, Türkiye’de TBMM’de uzun çalışma ve tartışmalardan sonra oylanarak kabul edilen en üst düzeydeki yasadır. Ülkenin genel yönetim kurallarını, temel ilkelerini ve kamu örgütlenme yapısını belirler. Başta yasalar olmak üzere ülkedeki tüm yazılı hukuk kuralları anayasaya uygun olmak zorundadır. Bir ülkede anayasayla çelişen onun altında bir başka mevzuat olamaz. En üstteki ya da en temel hukuk düzenlemesi olduğu için çıkarılmaları zordur, büyük uzlaş (konsensüs) ister ve meclisteki oylanıp kabul edilmesinden sonra bir de genellikle halk oylamasına sunularak kabul edilir. Ondan sonra resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmesi uygun görülür.

Uluslararası Antlaşma ve Sözleşme

Yasa düzeyinde güce sahip bir diğer hukuk uygulaması da uluslararası mevzuattır. Hükümet bir uluslararası sözleşmeyi kabul ettiği takdirde o sözleşmenin yurtdışında ya da yurtiçinde imzalanmasından sonra TBMM’ne getirir. Mecliste görülür ve tek maddelik bir yasa ile o uluslararası mevzuatın kabul edilmesi sağlanır. Böylece uluslararası mevzuat ulusal mevzuatın bir parçası olur. Uluslararası antlaşma ve sözleşmeler, iç hukuk açısından da bağlayıcıdır ve yasa değerindedir (Anayasa, Md. 90).

Gene Anayasa’nın 90. Maddesinin bir başka paragrafına göre uluslararası sözleşmeler bir ülke tarafından kabul edildiği takdirde uluslararası sözleşmenin maddeleriyle daha önce kabul edilmiş bir ulusal mevzuatın maddeleri arasında farklılık söz konusu olursa uluslararası mevzuat geçerli olmaktadır. Dolayısıyla bir çelişme durumunda uluslararası sözleşmeler (uluslararası mevzuat) ulusal yasaların (ulusal mevzuatın) üzerinde olmaktadır. Bu noktada ulusal yasaların üzerinde olduğu için bu metinde mevzuat sıralamasında da uluslararası antlaşma ve sözleşmeleri anayasadan sonraya aldık. Bir başka bakışla, yasama organı tarafından hazırlanan ve çıkarılan yasaların anayasadan sonra en üst ulusal hukuk kuralı olması gerekçesiyle anayasadan sonra yasaları almanın da uygun olduğu düşünülebilir (Bakınız: Tomanbay; Oral, 2012).

Yasa (Kanun)

Anayasaların bir altında yasalar gelir. Yasa belirli bir konuda yasama organı tarafından belirli kurallara göre hazırlanmış yazılı hukuk kurallarıdır. Yasa kanun ile aynı anlamdadır. Yasa Türkçe bir sözcüktür, kanun Arapça’dan türkçeleşmiştir. Aralarında içerik olarak hiçbir fark yoktur. Örneğin petrol yasası, milli eğitim bakanlığı kuruluş yasası, özürülüler yasası gibi... Belirlenmiş bir konuda temel ilke,

Mevzuat birbirinden farklı düzeyde düzenlenmiş yazılı metinlerden oluşur:

1. Anayasa
2. Uluslararası antlaşma ve Sözleşmeler
3. Yasa
4. Kanun Hükmünde Kararnameler
5. İçtihatlar
6. Tüzükler
7. Yönetmelikler
8. Yönergeler
9. Tebliğ
10. Kararname
11. Genelge
12. Özelge

kural ve örgütlenmeyi gösteren düzenlenmiş en üst yazılı hukuk kuralı yasadır. Yasanın hazırlandığı yer parlamentodur. Hükümetler tarafından yasa tasarısı olarak ya da milletvekilleri tarafından teklif olarak TBMM'ne getirilen yazılı yasa tasarıları ya da önerileri mecliste bir komisyon tarafından geliştirilir; meclis genel kuruluna sunulur. Oylanarak kabul edilmesi sağlanır. Kabul edilirse Bakanlar Kurulu aracılığıyla Cumhurbaşkanına yollanır. Cumhurbaşkanı tarafından onaylanırsa T.C. Resmi Gazete'de yayınlanır. Yasanın son maddelerinde belirtilen bir tarihte, böyle bir bildirim yoksa T.C. Resmi Gazete'de yayınlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Toplumun ve devlet aygıtının anayasaya ve yasalara uygun olarak yönetilmesi hükümetlerin sorumluluğundadır. Yasa yapan yasama organı parlamento hükümetin önerisi ve oylama yoluyla var olan yasaları da yürürlükten kaldırma yetkisine sahiptir.

Kanun Gücünde Kararname (Kanun Hükmünde Kararname)

Yasadan sonra yukarıdan aşağı doğru mevzuat hiyerarşisine göre kanun gücünde kararnameler (KGK) gelir. Bunlar acil durumlarda zaman kazanmak için hükümet tarafından hazırlanmış tasarılarının bakanlar kurulunca kabul edilmeleriyle “kanun gücüne eşit bir güçte” yürürlüğe giren kararnamelerdir. Her bir kanun gücünde kararname çıkarılması için hükümet parlamentodan yetki ister. Bakanlar Kuruluna KGK çıkarma yetkisini TBMM verir (Anayasa Madde 87 ve 91). Bu yetki TBMM'nin hazırladığı bir yasa ile verilir. Ancak, hükümetin kanun gücünde kararname hazırlama konusunda yetkisi sınırsız değildir; hükümet sadece belirlenmiş sınırlı konularda KGK hazırlayabilir. İşin normali, parlamento yasalar hazırlarken bakanlar kurulu kararnameler çıkarır. Bunlar belirli konularda bakanlar kurulunun aldığı yazılı kararlardır. Bu nedenle yasa gücünde olan kararnamelere yasa gücünde kararname adı verilir. Cumhurbaşkanının kabulünden sonra yasalar ile eş değerde olurlar. T.C. Resmi Gazete'de yayımlandıktan sonra KGK'lerin Meclis'e gelip genel kurulda sunulması ve orada da kabulü gerekir.

İçtihat

Yasalar düzeyinde etkileri olan bir başka uygulama da içtihattır. Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğe göre içtihat, “Yasada veya örf ve âdet (gelenek ve görenek) hukukunda uygulanacak kuralın açıkça ve tereddütsüz olarak bulunmadığı konularda, yargıcın veya hukukçunun düşüncelerinden doğan sonuçtur. Ayrıca, sözcük anlamı “2. esk. Görüş, özel görüş, anlayış, kavrayış”tır. “Benim içtihadım öyledir.” Gibi. Bu durumda yargıç ya da hukukçu var olan gelenek göreneklere, toplumsal adalet duygusuna ve toplumsal vicdana dayanarak ve var olan hukuk kurallarıyla çelişmemek üzere karar alır. Bu karar mahkemede uygulandıktan sonra yargıtaya gider. Yargıtayda kabul görüp onaylandıği takdirde

yazılı metin olarak içtihat adıyla yasa hükmünde kabul görür. Benzer diğer hukuksal olgularda bu içtihat kullanılır. Böylece o olguda yaşanan yasadaki boşluk içtihatla giderilmiş olur.

Anayasadan sonra yasa düzeyinde ve kapsamında olan yazılı hukuk kuralları, görüldüğü gibi kanun gücünde kararname, içtihatlar ve uluslararası antlaşma ve sözleşmelerdir. Mevzuat bunlarla bitmez. Bunların da hukuk hiyerarşisi bakımından daha altında yer alan başka mevzuat, başka yazılı hukuk kuralları da bulunmaktadır. Bunlar tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge ve özelgelerdir.

Tüzük (Nizamname)

Tüzük (Arapça kökenli Osmanlıca karşılığı nizâmname; İngilizce kökenli Türkçe’de kullanılan karşılığı statü (status). Tüzük T.C. Anayasasının 115. Maddesi ile düzenlenmiştir. Buna göre, “Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştayın incelenmesinden geçirmek şartıyla tüzükler çıkarabilir. Tüzükler, cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır.” Yasalar genel kuralları koyar. Ayrıntılara girmez. Yasalarca belirlenen bir işin ayrıntıları ve nasıl uygulanacağı madde madde tüzükte gösterilir. Görüldüğü gibi tüzüğü bakanlar kurulu çıkarır. Cumhurbaşkanı tarafından onaylandıktan sonra aynı yasalar gibi, özel bir maddesinde belirtilmemişse T.C. Resmi Gazete’de yayımlandıktan sonra yürürlüğe girer. Bir kanuna dayanmadan tüzük çıkarılamaz. Kanunla düzenlenmemiş bir alanda tüzük çıkarılamaz (Gözler, 2012).

Yönetmelik (Talimatname)

Kurallar hiyerarşisine göre tüzükten sonra yönetmelik gelir. Bunun da eski dilde karşılığı talimatnamedir. 1982 Anayasasında 124. Madde yönetmeliğin ne olduğunu belirlemiştir. Bu maddede, “Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla yönetmelikler çıkarabilirler. Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.” denmektedir. Demek ki yönetmelik tüzüğün de altında daha ayrıntılara inen ve uygulamaları ve işleyişleri düzenleyen yazılı hukuk kurallardır; mevzuattır. Çıkarılan her yönetmelik T.C. Resmi Gazete’de yayımlanmaz. Bunun gibi kimlerin yönetmelik çıkaracağı da Anayasa’da belirtilmiştir.

Yönerge (Talimat)

Yönetmeliğin bir altında yer alan yazılı hukuk düzenlemesi yönergedir (Talimat (Ar.), direktif (directive (İng.)). Bir örgütte, kurumda, kuruluşta bir yönetim altında çalışanlara belirli bir konuda nasıl çalışmalarını, hangi kurallara uymaları gerektiğini madde madde belirten yazılı kurallar bütünüdür. İnternette en çok kabul gören ve

bizce de en anlaşılır yönerge tanımı şudur: “Görevin gerektirdiği türlü hizmetlerin başarıyla yürütülmesi için kumandanlık, başkanlık veya daire başkanları tarafından verilen, o hizmetle ilgili sorumluluk, düzen ve ilkeleri içine alan buyruklar.” (http://www.turkcebilgi.com/sozluk/talimat).

Talimat sözcüğü genel anlam taşır. Sözlü de yazılı da olabilir. Sözlü olduğu zaman talimata, üstün asta verdiği uyulması zorunlu olan buyruk ya da uyulması zorunlu kural denebilir. Ancak yönerge yazılı olmak zorundadır. En doğrusu, bir kuruluşta çalışanların uyması gereken yönerge, ilgili odanın duvarına asılır. Örneğin bilgisayar odası yönergesi bilgisayar odasında çalışanların uyacakları kuralları belirtir.

Yönergeyi bir işleyişin düzenli olması için üst makamlardan alt makamlara belli bir temele dayanarak düzenlenmiş kuralların yazılı olduğu belge olarak anlayabiliriz. Yönerge, yönetmeliklerde değinilmeyen daha alt düzeydeki, daha somut konulara açıklık getirmek için düzenlenen resmî belgedir.

Tebliğ (Bildiri)

Bugün mevzuat terminolojisinde kullanılan Osmanlıca terimdir. Türkçe anlamı, duyurma, bildirme, haber vermedir. Fransızcası Türkçede de zaman zaman kullanılan deklerasyondur (declaration). Resmi makamlarda, o kişiyi ilgilendiren bir karar kendisine yazı ile bildirilir, yani tebliğ edilir. Kişiyeye yapılmış yazılı bildirimdir. Tebliğe muhatap olan kişi yazıyı zarf içinde ya da açık olarak alır, aldığı belirten imzayı atar ve aynı kökten gelen bir sözcükle tebellüğ etmiş olur. Tebliğ, tebellüğ edilir. Tebliğler bir mevzuata dayalı olarak alınmış kararların bildirilmesidir.

Kararname (Karar)

Bakanlar Kurulu tarafından alınan yazılı kararlar kararname adını alır. Belli bir işin nasıl yapılacağına dair Bakanlar Kurulunun kararını içeren yazılı metindir. Bunların bir kısmı mevzuat hükmündedir. Örneğin, atama kararnameleri mevzuat kapsamına girmez. Bunların dışında kalan ve Bakanlar Kurulunun verdiği yetki ve sorumluluk çerçevesinde belli konularda çıkarılan Bakanlar Kurulu kararnameleri mevzuat hükmündedir. (Doğrudan mevzuat kapsamında olmamakla birlikte tebliğ ve kararnamenin yazılı hukuk düzenlemeleri kapsamında öğrenilmesinde yarar olacağı düşünülerek buraya alınmışlardır.)

Aynı bunun gibi Avrupa Birliği Bakanlar Kurulu tarafından alınan kararlar da vardır.

Genelge (Tamim)

Genelge, eski dilde “tamim” (Ar.), “ sirküler” (circular (İng.)). Yasa, tüzük, yönetmelik gibi her türlü mevzuatın uygulanmasında yol göstermek, idarenin gerek

görerek kendisinin aldığı bir kararla herhangi bir konuda aydınlatmak, dikkat çekmek üzere ilgililere gönderilen yazıdır. Kurum içinde mevzuata uygun olarak yapılacak uygulamalara açıklık getiren, uygulamada görülen eksiklik ve aksaklıkların düzeltilme yollarını gösteren, hukuk usulüne uymayan uygulamaları kaldıran ayrıntılara ilişkin genel yazılı emirlerdir. Sorun olan, anlaşılması zor ya da tartışmaya yol açan konuda konu genellenir ve ilgililere duyurulur. Uygulama sorun ve yanlışlıkları böylece ortadan kalkar. Her hukuk kuralına olduğu gibi uyma zorunluğu vardır. Bunların da tamamı mevzuat kapsamına girmezler. Bir mevzuata dayalı olan açıklamalar mevzuat kapsamındadır.

Özelge (Mukteza)

Özelge, eski dilde” mukteza” (Ar.) Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğe göre “Bir konudaki görüşü ve yapılması gereken uygulamayı bildiren yazı.”dır. Özelge, yurttaşların devlete karşı örneğin vergi gibi yükümlülüklerini yerine getirirken anlayamadıkları, kararsız kaldıkları noktalarda ilgili bakanlığa (örneğin vergi için Maliye Bakanlığı ve ilgili birimlerine) yazılı olarak başvurarak açıklama isteyebilirler. Onlara bu sorularının yanıtı yazılı olarak verilmek zorundadır. Kamu tarafından yapılan bu yazılı açıklamaya özelge denmektedir (Seviğ, 2012). Bunlar da toplumsal düzeni sağlayan ve mükellefler, yurttaşlar tarafından anlaşılmayan noktalarda kendilerine verilen aydınlatıcı yazılar oldukları için yazılı hukuk kuralları içinde görülmelidirler. Özelgeler konu hiyerarşisinde mevzuatın en altında yer alan belgelerdir.

Yukarıda görüldüğü gibi mevzuat anayasadan özelgeye kadar büyük bir yelpazedir, geniş bir alanı kapsar. Bunların hiçbirisi bir üstünde yer alan yazılı hukuk kuralına ve anayasaya aykırı olamaz, onunla çelişemez. O zaman ülkede hukuk bütünlüğü sağlanamaz; hukuk olmaz. Yönetmelik tüzüğe, tüzük yasaya, yasa anayasaya uygun olmak zorundadır.

Şimdi, anlamayı kolaylaştırmak ve bu kitabın konusunu daha iyi algılayabilmek için mevzuatı alanlara göre sınıflandırmaya çalışalım.

MEVZUATIN ALANLARA GÖRE SINIFLANDIRILMASI

Toplumda yaşamın sürdüğü her alanda bir düzenleme, düzenlemenin olduğu her yerde de yazılı kurallar, yani mevzuat vardır. Bu alanları internette Türkçe Wikipedia’da görüldüğü üzere çok farklı alanlarda düşünebiliriz. Aile hukuku, alkol hukuku, alternatif uyuşmazlık çözümü, askeri hukuk, anayasa hukuku, Avrupa Birliği hukuku, avukatlık hukuku, askerî hukuk, bilişim hukuku, bankacılık hukuku, basın hukuku, bilişim hukuku, bireysel mahremiyet hukuku, borçlar hukuku, ceza hukuku, ceza usul hukuku, çevre hukuku, çocuk hukuku, denizcilik hukuku, deniz kamu hukuku, deniz ticaret hukuku, delil hukuku, din hukuku, din ve devlet

Mevzuatı, temel hukuk ayrımlarına göre ya da hangi alana yoğunlaşmak istediğinize uygun olarak gereksinmelerinize göre sınıflandırabilirsiniz. Bu sizin için zihin çalışması olabilir.

hukuku, eşya hukuku, fikrî mülkiyet hukuku, göçmenlik hukuku, havacılık hukuku, idare hukuku, icra hukuku, iflas hukuku, internet hukuku, islam hukuku, iş hukuku, kamu hukuku, kamu sağlığı hukuku, kıymetli evrak hukuku, kriptografi hukuku, medya hukuku, marka hukuku, medeni hukuk, medeni usul hukuku, miras hukuku, mülkiyet hukuku, müstehcenlik hukuku, özel hukuk, parlamento hukuku, patent hukuku, rekabet hukuku, sağlık hukuku, sıkıyönetim hukuku, silah hukuku, sigorta hukuku, sosyal güvenlik hukuku, sözleşme hukuku, su hukuku, şirketler hukuku, tazminat hukuku, teamül hukuku, ticaret hukuku, ticari işletme hukuku, tıp hukuku, tüketicinin korunması hukuku, ulaşım hukuku, uzay hukuku, uluslararası hukuk, vergi hukuku, yurttaşlık hukuku, yazılı hukuk (http://tr.wikipedia.org/wiki/Hukuk_alanlarının_listesi). Hatta bunlara trafik hukuku, deprem hukuku, çocuk hukuku dendiğine göre, yaşlı hukuku, engelli hukuku, kadın hukuku, eşcinsel hukuku, uyuşturucu hukuku, madde kullanımı hukuku, eğitim hukuku, çalışma hukuku gibi başka birçok hukuk alanını da ekleyebiliriz ki yanlış olmaz. Tarihsel ve toplumsal gelişmelere uygun olarak da bugün olmayan, ilerde olacak olan yeni hukuk alanları da çıkacaktır. Nasıl ki internet ve uzay hukukları çıktı, onun gibi.

Ayrı bir sınıflandırmayla, konumuzla ilişkilendirmek adına mevzuatı geniş iki kanada, teknik ve sosyal mevzuat olarak ayırabiliriz. Yukarıda sayılan yaşam alanlarının bir kısmı teknik alana, diğer bir kısmı sosyal alana girer. Bu farklı bir sınıflandırmadır. Hatta örneğin trafik mevzuatı teknik boyutlarıyla teknik mevzuata, insan ilişkileri boyutuyla sosyal mevzuata girebilir.

Sosyal mevzuat daha çok gerek özel hukukta gerek kamu hukukunda bireyler arasındaki toplumsal (tüm toplumu kapsayan genel çevre) ve sosyal (aile, akrabalık, arkadaşlık, iş, çalışma çevresi) ilişkileri düzenleyen mevzuattır. Sosyal bilimlerden temellenen ilişkileri düzenleyen mevzuat da sosyal mevzuat kapsamına girer. Tıp, toplum bilim, psikoloji, antropoloji, ekonomi gibi konular sosyal alanı oluşturur. Bu alanlardaki ilişkileri düzenleyen yazılı hukuk kuralları sosyal mevzuatı oluşturur. Sosyal mevzuat da kendi altında çeşitli dallara ayrılır. Sağlık mevzuatı, eğitim mevzuatı, tıp mevzuatı, sosyal çalışma mevzuatı gibi. Sosyal hizmet alanlarındaki ilişkileri düzenleyen her yazılı kural sosyal mevzuatın konusudur. Başka deyişle bu kuralların bütünü sosyal mevzuattır. Sosyal çalışma mesleğinin uygulanması ve bu uygulamadan doğan yazılı hukuk düzenlemeleri de sosyal mevzuatı oluşturur. Sosyal hizmetler mevzuatı sosyal mevzuatın önemli ve geniş bir dalıdır.

SOSYAL ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER MEVZUATI

Bir meslek olarak sosyal çalışmanın kendisi ile ilgili herhangi bir yasada, tüzükte, yönetmelikte, yönergede yer alan bir madde sosyal hizmet mevzuatını

oluşturur. Bunun gibi öğretmenler, sosyoloji, psikoloji, çocuk gelişimci çıkışlılar gibi aynı alanda çalışan diğer meslekler ile ilgili düzenlemeler de aynı çerçevededir. Sosyal hizmet çalışma alanları da çok geniştir. Değişen toplum yapısına göre çalışma alanları da giderek değişecek ve zenginleşecektir. Dolayısıyla sosyal hizmetlerle ilgili mevzuat da zaman içinde çeşitlenecek ve önem kazanacaktır.

Bu mevzuatın çalışma alanları içine önce belirli nüfus grupları girer. Örneğin; çocuklar, gençler, kadınlar, yaşlılar, engelliler, alkolikler, madde bağımlıları, hastalar, tutuklu ve hükümlüler, emekliler, işçiler, işsizler gibi çeşitli özel gereksinim gruplarının kendileriyle ilgili hazırlanmış her yasa, tüzük, yönetmelik, yönerge, TBMM tarafından kabul edilmiş uluslararası sözleşme vb. sosyal hizmet mevzuatı kapsamındadır. Ayrıca sağlık, eğitim, adalet ve çalışma alanlarındaki mevzuat önce sosyal mevzuattır, sonra yapılan ve ele alınan sosyal hizmetlerle ilgili düzenlemeleri ve maddeleriyle sosyal hizmet mevzuatı içinde yer alır.

Sağlıkla ilgili mevzuat dendiği zaman çocuk sağlığı ile ilgili mevzuat, yaşlı sağlığı, engelli sağlığı, kadın sağlığı ile ilgili mevzuat ele alınan özel konular çerçevesinde sosyal hizmetler mevzuatını oluşturur. Bunun gibi eğitim mevzuatı içinde de sosyal hizmet alanlarında geçerli olan mevzuat sosyal hizmet mevzuatıdır. Çalışanlarla ilgili, işsizlerle ilgili, sosyal yardımlarla, karşılıksız burslarla, yemek yardımlarıyla vb. ilgili her yazılı hukuk düzenlemesi sosyal hizmet mevzuatı içinde düşünülmelidir. Aile mahkemeleri mevzuatı, çocuk koruma yasası, sübyan koğuşları, yargılama usulleri ile ilgili adalet mevzuatı da sosyal çalışmacının çalışma konuları ile ilişkilendirildiği zaman sosyal hizmet mevzuatı içinde yer alır.

Böylece sosyal hizmet alanlarında ya da sosyal hizmetler alanında etkin olan her mevzuat ya da bir madde sosyal hizmet mevzuatı niteliğini taşıyacaktır. Bu da geniş bir alanda büyük ciğerleriyle soluk alıp veren, duruma göre daralıp genişleyen devasa bir akciğer gibi hareket içinde bir mevzuat alanı olarak daima canlı bir organizma olarak kalacaktır.

SONUÇ

Sosyal mevzuatın altında önemli bir yer tutan sosyal hizmetler ile ilgili mevzuat ve bu kapsamda sosyal hizmet alanlarında çalışan sosyal mesleklerle ilgili mevzuat topluca sosyal hizmet mevzuatını oluşturur. Meslekler için de sosyal çalışma mevzuatı, hemşirelik mevzuatı, psikologlarla ve öğretmenlerle ilgili mevzuat da yapılan işler itibarıyla bu kapsama girerler.

Sosyal çalışma ve sosyal hizmetler mevzuatını bu alanda çalışan herkesin iyi bilmesi, sosyal çalışma ve bu alanda çalışan diğer sosyal mesleklerin uygulama başarıları için şarttır. Yaptığı iş ile ilgili mevzuatı bilmeden ve yapılan işin hukuksal çerçevesini bilmeden yapılan meslek uygulamaları meslek uygulaması olmaz, gündelik sıradan çalışmalar olarak silinir gider. Bu mevzuatı iyice özümseyebilmek

için her şeyden önce belirli bir hukuk nosyonu denilen hukuksal görüş sahibi olmak, hukuk düzenini temel almak ve bu çerçevede hizmet sunulan insanların temel insan haklarına saygılı olmak gerekmektedir. İnsana saygı ile hukuka saygı birbiri ile özdeştir. Hukuka saygısı olanın insana, insana saygısı olanın da hukuka saygısı kendiliğinden gelişir.

Sosyal hizmet mevzuatının ne olduğunu kavramak için öncelikle hukukun ne olduğunu kavramak gereklidir. Hukukun olmadığı bir toplumda düzen olmaz, kargaşa olur. Giriş bilgisi olarak hukukun haklar olduğunu, toplumsal her ilişkide hakların düzenlenmesi demek olduğunu, hakların yaptırımlarla korunabileceğini, yaptırımların adalet duygusuna, vicdana ve geleneklere uygun düzenlenmesi gerektiğini özümsemeliyiz.

Mevzuat, mevzular demektir. Yani vaaz edilen, ortaya konulan konular demektir. Toplumsal düzenin sağlanması için “konulan” yazılı kuralları ifade eder. Kapsamında tüm yazılı hukuk kuralları vardır; Anayasa’dan yönergeye, genelgeden özelgeye kadar.

Toplumsal düzen kuralları tarihin her döneminde vardır. Din, ahlak ve görgü kuralları tarihin her aşamasında toplumsal düzeni sağlayan kurallar olarak tarihte önemli yer tutmuşlardır. Parlamenter demokratik düzende ise halkın iradesinin yansımaları yasama organlarında hazırlanan yazılı hukuk kuralları, çağdaş hukuk kuralları olarak tarihte yerini almıştır.

Devlet işleyişi üç erke dayanır. Yasama, yürütme ve yargı erki. Yasama yasa yapma gücünü, yürütme yasaların uygulanması gücünü, yargı da yargılama gücünü ifade eder. Yasama organı Türkiye’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’dir. Yürütme erki Başbakan ve Bakanlar Kurulu tarafından, yargı erki bağımsız mahkemeler eliyle yerine getirilir. Çağdaş yönetim anlayışında her üç erk birbirinden bağımsızdır. Özellikle yargı erki toplumsal adalet ve vicdan duygularının gerçekleşebilmesi için yönetim ve yasama erkinden bağımsız olmak zorundadır.

Mevzuatın önemli bir dalı da sosyal hizmetlerle ilgili mevzuattır. Bunun içinde sosyal çalışma mevzuatı da yer alır. Toplumda tüm sosyal hizmet alanlarında kamusal ve özel ilişkilerin ve işleyişlerin düzenlenmesi sosyal hizmet mevzuatıyla sağlanır.

Ödev

- Bu üniteyi okuduktan sonra önce hukuk, mevzuat ve yaptırım kavramlarını, sonra sosyal çalışma ve sosyal hizmetler mevzuatı içinde hangi alanların olabileceğini ve mevzuatın sosyal hizmet alanlarında uygulama yapabilmek için önemini bu üniteye bilgileri ve kendi bilgilerinize dayalı olarak ortalama 300 sözcüğü aşmayacak biçimde özetleyiniz. Hazırladığınız belgeyi göndermek için yandaki ödev gönderme linkini kullanınız.

Özet

- Çocukluk, bakım ve korunma gerektiren ve geleceğin yetişkinlerini hazırlayan bir dönem olarak özel bir çağı ifade eder.
- Çocukluğun bu önemine rağmen, çocuklar için herşey hak ettikleri gibi olumlu bir seyir izlemeyebilir. Çocuklar; ihmal istismar, terk edilme, zorla çalıştırılma, suça yönlendirme gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir.
- Çocukların yaşadıkları bu sorunlara karşı, sosyal refah devleti gereğini yapmaya çalışmakta ve kurumsal hizmetlerini devreye sokmaktadır. Ayrıca bu kurumsal düzenlemelerin nasıl işletileceği ve çocukların yüksek yararının korunması amacıyla kanunlar ve yönetmelikler oluşturulmaktadır.
- Türkiye'de yaklaşık 25 milyon çocuk bulunmaktadır. Türkiye, çocuklarla ilgili yasal düzenlemelerini oldukça kapsamlı bir şekilde oluşturmuştur ve uluslararası sözleşmeleri onaylamıştır. Tabii ki bunlara yenilerini eklemek ve eksikliklerini gidermek gerekir.
- Bu bölümde çocuk mevzuatı aşağıdaki başlıklar çerçevesinde ele alınmış ve incelenmiştir:
 - Anayasa
 - Çocuk hakları
 - Çocuk ceza adalet sistemi
 - Çocuk koruma sistemi
- Bu bölümde var olan çocuk mevzuatı, yukarıdaki başlıklar çerçevesinde aktarılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte her yasal düzenlemeyi tek bir bölümde detaylı bir şekilde aktarmak mümkün olmamıştır. Tabidir ki aktarılan yasal düzenlemelerin de her maddesi bölüme yansıtılmamış ve sadece önemli görülen hükümler sunulmuştur.
- Burada önemli olan öğrencilerin ülkemizdeki çocuk mevzuatı ile ilgili daha fazla araştırma yapması ve okumasıdır.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Değerlendirme sorularını sistemde ilgili ünite başlığı altında yer alan “bölüm sonu testi” bölümünde etkileşimli olarak cevaplayabilirsiniz.

1. Hukukun en temel kurallarının başında aşağıdakilerden hangisi gelir?
 - a) Hukuk kuralları yazılı olmak zorundadır.
 - b) Hukuk kurallar kişiye göre değişkenlik gösterir.
 - c) Hukuk kuralları evrensel kuralların üzerindedir.
 - d) Hukuk kuralları tartışılmaz ve değiştirilemez.
 - e) Hukuk kuralları doğa kuralları ile eş değerdedir.
2. Toplumsal düzen kurallarının hangisi tarihsel olarak en son ortaya çıkmıştır?
 - a) Ahlak kuralları
 - b) Din kuralları
 - c) Görgü kuralları
 - d) Yazılı hukuk kuralları
 - e) Aile kuralları
3. Aşağıdaki toplumsal düzen kurallarından hangisinin yaptırımını ayıplamadır, kınamadır?
 - a) Din kuralları
 - b) Görgü kuralları
 - c) Ahlak kuralları
 - d) Trafik kuralları
 - e) Hukuk kuralları
4. Bir devlet yapısında bulunan üç erkten hangisinin tam bağımsızlığı ve yansızlığı olmazsa adalet duygusuna ve vicdana uygun olarak toplumsal düzen sağlanamaz?
 - a) Yasama erki
 - b) Yürütme erki
 - c) Yargı erki
 - d) Yasama ve yürütme birlikte
 - e) Yürütme ve yargı erki

5. Yürütme erki işlevini ve görevini en tepede aşağıdaki hangi yapılanma eliyle yürütür?
 - a) Bakanlıklar
 - b) İl özel idareleri
 - c) Cumhurbaşkanı
 - d) Bakanlar Kurulu
 - e) Bağımsız mahkemeler
6. Sadece yürütmenin başı aşağıdakilerden hangisidir?
 - a) Cumhurbaşkanı
 - b) Başbakan
 - c) TBMM Başkanı
 - d) Ayrı ayrı her bakan
 - e) Bakanlar Kurulu
7. Mevzuatı aşağıdakilerden hangisi en iyi şekilde anlatır?
 - a) Konular mevzuattır.
 - b) Bir ülkede çıkarılan yasalar mevzuattır.
 - c) Bir ülkede çıkarılan yazılı hukuk düzenlemelerinin tümü mevzuattır.
 - d) Tüzük, yönetmelik ve yönerge birlikte mevzuattır.
 - e) Anayasa mevzuattır.
8. Hukuk düzenlemelerine temel olan üç toplumsal dayanak aşağıdakilerden hangileridir?
 - a) Cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanlar kurulu
 - b) Gelenek görenek ve yasalar
 - c) Değerler, normlar ve kurallar
 - d) Yasama, yürütme ve yargı
 - e) Adalet duygusu, vicdan, gelenek
9. Aşağıdakilerden hangisi bir ülkenin mevzuatı içinde yer almaz?
 - a) Yasalar
 - b) Yönergeler
 - c) Kanun gücünde kararnameler
 - d) İmzalanmış ama parlamentoya getirilmemiş uluslararası sözleşmeler
 - e) Parlamentoda bir yasayla kabul edilmiş uluslararası sözleşmeler

10. Aşağıdakilerden hangisi sosyal çalışma ve sosyal hizmetler mevzuatı içinde yer almaz?
- a) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasına dair KHK
 - b) Çocuk hakları mevzuatı
 - c) Bayındırlık Bakanlığı kuruluş yarasası
 - d) Sosyal çalışmacılar atama yönetmeliği
 - e) Psikolog, öğretmen gibi diğer sosyal meslek elemanlarının özlük hakları yönetmeliği

Cevap Anahtarı: 1-A, 2-D, 3-B, 4-A, 5-D, 6-B, 7-C, 8-E, 9-D, 10-C

YARARLANILAN VE BAŞVURULABİLECEK KAYNAKLAR

Gözler, K. "Tüzükler", www.anayasa.gen.tr/tuzuk-bilgi.htm (Erişim: 21 07 2012).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, T.C. Resmi Gazete tarih: 6 04 1949, Sayı: 9119

Seviğ, V. "Özelge (mukteza) nedir ve nasıl istenir?",

<http://www.muhasabenet.net/2010-2201-ozelge-mukteza%20nedir%20nasil%20istenir.html> (Erişim: 22 07 2012)

Tomanbay, İ. 2007, Sosyal Olmak, Ankara: SABEV.

Tomanbay; İ.; A. İ. Oral, 2012, Sosyal Hizmet Mevzuatı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, No: 2709, Kabul Tarihi: 18 10 1982, T.C. Resmi Gazete Tarih: 09 11 1982, Sayı: 17863 (Mükerrer).

<http://www.turkcebilgi.com/sozluk/talimat> (Erişim: 22 07 2012)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Fıkıh> (Erişim: 22 07 2012)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Hukuk_alanlarının_listesi (Erişim: 22 07 2012)